

Reprezentantul persoanei cu deficiențe intelectuale și psihosociale

The Representative of the Person with Intellectual and Psychosocial Disabilities

Drd. *Sergiu Căileanu**

Universitatea de Vest din Timișoara

Facultatea de Drept

1. Miza discuției. În viața de zi cu zi, problemele de care ne lovim sunt diverse. De cele mai multe ori sunt probleme cotidiene: șicane la locul de muncă, întârzieri în trafic, discuții în contradictoriu cu partenerul de viață, plata / încasarea unor facturi, etc. Uneori, ne lovim însă de așa-numitele probleme „de viață” - situații limită sau, în orice caz, cu o semnificație mult mai aparte asupra vieții noastre decât problemele curente. Și în lumea juridică întâlnim probleme obișnuite și probleme extraordinare. Cele care au în centru patrimoniul persoanei pot fi caracterizate ca fiind obișnuite. Cele care pun în prim plan persoana *in sine* sunt, adesea, extraordinare. Ele devin probleme „de viață”. Dezbaterea propusă aduce în discuție tocmai modul în care legislatorul român reglementează modalitățile prin care o astfel de problemă se rezolvă. Discutăm despre o problemă de viață pentru că, odată ce omul nu-și mai poate traduce realitatea înconjurătoare în limbajul sistemului juridic, el nu mai poate fi considerat apt să participe la circuitul juridic. Ceea ce înseamnă că regulile de drept nu-i mai pot fi impuse la fel ca înainte și este nevoie de mecanisme de ajustare pentru a menține acest status quo. Discuția este utilă pentru că, așa cum arată dl. Jorea, există un hățiș de norme în materia reprezentării persoanelor cu dificultăți psihice, al căror raționament nu este de multe ori cel mai inspirat¹. Subliniez și eu în acest sens nou apăruta Lege nr. 140/2022², despre care în doctrină se afirmă, din ce în ce mai des, că mai mult a complicat situația ocrotirii persoanei fizice decât să-i rezolve problemele³.

2. Obiectul discuției. *De lege lata*, noțiunea de persoană cu deficiențe psihice este una difuză. Ceea ce este însă o constantă este că, indiferent de tipul și de gradul acestor deficiențe și indiferent dacă persoana care suferă de acestea este minor sau major⁴, aceasta nu se mai poate îngriji în mod corespunzător de propriile sale interese, referitoare la persoana sa și/sau la patrimoniul său. Pe acest fond, intră în discuție reprezentantul ei, văzut de lege ca mijlocul prin care o astfel de persoană poate să participe, în continuare, la circuitul juridic și să-și exercite drepturile. Deși titlul dezbaterii se referă în mod generic la reprezentant, ceea ce ne interesează în fond este construcția juridică a acestei puteri din perspectiva *ocrotitorului*. Acest aspect este esențial pentru că el este cel care configurează puterea de

---

* sergiu.caileanu@e-uvt.ro.

¹ Au fost amintite: Legea sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr. 487/2002, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 652 din 13 Septembrie 2012; Legea drepturilor pacientului nr. 46/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 51 din 29 Ianuarie 2003; Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 652 din 28 August 2015.

² Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și modificarea și completarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 500 din 20 mai 2022.

³ A se vedea în acest sens: A.A. Moise, *Asistența pentru încheierea actelor juridice*, în volumul colectiv R. Constantinovici (coord.), *Ocrotirea majorului*, Ed. Solomon, București, 2023, pp. 46-47; C. C. Botu, *O nuanță de gri: consilierea judiciară*, în R. Constantinovici (coord.), *Ocrotirea majorului...*, op. cit., p. 74. Totuși, legea nu este lipsită de merite. Vezi în acest sens. Ș. Diaconescu, P. Vasilescu, *Introducere în dreptul civil. Volumul I*, Ed. Hamangiu, București, 2022, pp. 125-126.

⁴ Arhitectura mecanismelor de ocrotire diferă totuși în funcție dacă în discuție este un minor sau un major. În prima situație, structura este formată din autoritate părintească și tutelă a minorului. În a doua situație discutăm despre tutela specială, consilierea judiciară, mandatul de ocrotire, asistentul la încheierea actelor juridice etc. Discuția de față interesează situația persoanelor cu capacitate de exercițiu, chiar și într-o formă restrânsă.

reprezentare în materia pe care o analizăm⁵, fie că este vorba despre un reprezentant legal sau unul convențional, și cred că ne poate ajuta să găsim soluții viabile la problemele ridicate.

3. Primul punct focal. Una dintre aceste probleme vizează situația reprezentantului convențional în contextul suprapunerii legislative apărute după intrarea în vigoare a Legii nr. 140/2022, referitoare la actele necesare pe latură medicală. În concret, este vorba despre modul în care poate fi corelată instituția *mandatului de ocrotire*⁶ cu cea a *reprezentantului convențional*⁷ prevăzută în legislația sanitară. Discuția este relevantă pentru că cea mai importantă latură a puterii reprezentantului este tocmai interferența sa cu latura medicală. Pe de altă parte, în cazul de față, este chiar premisa instituirii măsurii de ocrotire⁸.

Prevederile mandatului de ocrotire sunt generale și, prin urmare, pot viza latura medicală. În opinia mea, în lipsa unui mandat special anterior, întocmit în baza legii speciale, un mandat de ocrotire dat în termeni generici trebuie interpretat că se referă și la latura medicală. Îmi bazez susținerea pe următorul argument. Art. 2.029⁴ C. civ. prevede că, în cazul în care întinderea mandatului de ocrotire este îndoielnică, acesta se interpretează conform regulilor de la tutela specială a majorului. Or, art. 174 C. civ. prevede că tutorele este dator să îngrijească de cel ocrotit, spre a-i grăbi vindecarea, a-i restaura autonomia, a-i îmbunătăți condițiile de viață și a-i asigura bunăstarea. Cu alte cuvinte, în scopuri circumscrise actelor medicale.

Rămâne însă deschisă posibilitatea unui conflict de drepturi, dacă două persoane diferite, un mandatar ocrotitor și un reprezentant convențional, exhibă puterea de reprezentare pentru același act medical, dar nu se pun de acord. În opinia mea, nu este permis ca un astfel de conflict să subziste, fiindcă s-ar putea ajunge la o vătămare a „dublului” reprezentat, deci la un rezultat contrar scopului oricărei măsuri de ocrotire. Prin urmare, unul trebuie să decidă. În acest sens, putem avea în vedere următoarele soluții: (i) dacă mandatul de ocrotire este ulterior convenției de reprezentare, ar trebui să prevaleze primul. Pe de o parte, pentru că acesta îmbracă forma autentică și este asimilat de lege unei tutele speciale, pe de altă parte pentru că este actul juridic ulterior; (ii) dacă convenția de reprezentare este ulterioară mandatului, va prevala convenția, acesta fiind un mandat special emis ulterior mandatului de ocrotire, putându-se considera că a operat o revocare parțială tacită a mandatului de ocrotire⁹, cu precizarea că, la momentul încheierii convenției, nu trebuie ca mandatul de ocrotire să fi devenit deja eficace, pentru că asta ar pre-supune ca cel ocrotit să fie deja lipsit de capacitate de exercițiu. Pe de altă parte, deși soluția nu este infailibilă, unei astfel de convenții ar trebui să i se recunoască efecte juridice și din perspectiva scopului măsurilor pe care le discutăm, respectiv ocrotirea persoanei reprezentatului.

Al doilea punct focal. Chestiunea discutată mai sus este un bun exemplu al problematicii existente la nivel general în acest domeniu. Așa cum s-a arătat deja, într-o astfel de legislație stufoasă se va pune

---

⁵ Amintesc cu titlu de exemplu art. 104 alin. (1) C. civ., care prevede că orice măsură de ocrotire a persoanei fizice se stabilește numai în interesul acesteia și alin. (5), care menționează că măsurile de ocrotire sunt dispuse numai în cazul în care instanța apreciază că nu este suficientă pentru apărarea intereselor persoanei ocrotite instituirea măsurii asistenței pentru încheierea actelor juridice, aplicarea regulilor de drept comun în materia re-prezentării, a celor referitoare la drepturile și obligațiile soților sau încuviințarea unui mandat de ocrotire încheiat de persoana în cauză. Aceste texte, cu valoare de principiu în domeniul protecției persoanei fizice, trebuie respectate și avute în vedere de reglementările speciale menționate mai sus.

⁶ Art. 2.029¹ alin. (1) prima teză C. civ. reglementează *mandatul de ocrotire* ca fiind „cel dat de o persoană cu capacitate de exercițiu deplină pentru situația în care nu ar mai putea să se îngrijească de persoana sa ori să își administreze bunurile”.

⁷ Art. 45 alin. (1) din Legea nr. 487/2002 prevede că „persoana cu capacitate deplină de exercițiu și cu capacitatea psihică păstrată, care urmează a fi supusă unui tratament medical, are dreptul de a desemna, ca reprezentant convențional, o persoană cu capacitate deplină de exercițiu, care să o asiste sau să o reprezinte pe durata tratamentului medical”.

⁸ În mod justificat s-a subliniat că subiectul de față este unul interdisciplinar, aflat la confluența sferelor medicinei și dreptului. Această legătură vizează mai multe paliere: (i) în primul rând, reprezentantul va fi numit doar în acele situații în care reprezentantul se află într-o anumită condiție medicală, care va fi stabilită folosind instrumentarul medicinei; (ii) în al doilea rând, întinderea temporală a funcției reprezentantului este limitată la perioada în care există o astfel de condiție medicală; (iii) în al treilea rând, măsura de ocrotire și întinderea puterilor reprezentantului sunt aspecte stabilite prin raportare la severitatea afecțiunii psihice, care va fi stabilită tot de medic. De multe ori, această legătură se concretizează sub forma rapoartelor de evaluare medicală și psihologică.

⁹ O astfel de interpretare este viabilă chiar dacă pentru convenția de reprezentare legea nu solicită forma autentică pentru că, potrivit art. 2.031 C. civ., principiul simetriei formei nu este aplicabil în caz de revocare a mandatului.

problema identificării „reprezentantului.” Fără a avea pretenția unui răspuns exhaustiv, din punctul meu de vedere, pot fi luate în considerare următoarele aspecte: (i) atunci când asupra persoanei ocrotite, a re-reprezentatului, a fost dispusă o măsură de ocrotire propriu-zisă¹⁰, aceasta trebuie să primeze, context în care reprezentant va fi persoana numită să exercite această funcție de către instanța de tutelă; odată ce a fost instituită această măsură, în funcție de restrângerea concretă¹¹ pe care o aduce capacității de exercițiu al celui ocrotit, va trebui cercetat de la caz la caz în ce măsură acesta putea desemna un alt reprezentant în baza legislației speciale; (ii) dacă au fost dispuse măsuri care nu presupun pierderea sau restrângerea capacității de exercițiu, dar care devin incidente într-o astfel de situație, soluția ar putea fi găsită ținând cont de raportul act juridic general - act juridic special și act juridic anterior - act juridic ulterior; (iii) în cazul în care e vorba despre măsuri care nu produc efecte asupra capacității de exercițiu și care intervin în situații care nu implică o astfel de situație, pot fi utile aceleași coordonate. Toate aceste criterii vor trebui însă să țină seama și de scopul tuturor acestor măsuri, respectiv ocrotirea persoanei, astfel încât să fie evitată prejudicierea acestei persoane printr-o aplicare mult prea rigidă a unor reguli de drept. Nu în ultimul rând, arăt și faptul că, din ecuația schițată sumar mai sus nu va putea lipsi nici *reprezentantul personal* prevăzut de Legea nr. 140/2022. Această variabilă va putea fi însă luată în considerare numai după ce legislatorul îi va conferi și o formă concretă, printr-o lege specială¹².

Al treilea punct focal. Reprezentarea, fațetă a ocrotirii, se concretizează printr-o ingerință a voinței reprezentantului în autonomia reprezentatului. Din punct de vedere conceptual, ingerința se justifică printr-o ficțiune a legii, voința reprezentantului fiind considerată însăși voința bolnavului. Din punct de vedere practic însă, se ridică problema modului prin care poate fi controlată activitatea reprezentantului. Indiferent de sursa puterii și de întinderea atribuțiilor conferite, reprezentantul este obligat să-și desfășoare activitatea în interesul reprezentatului. Aceasta este esența măsurii de ocrotire. Prin urmare, el are o obligație de reprezentare, iar dacă nu o execută conform va trebui sancționat. Particularitatea situației analizate derivă din faptul că reprezentatul se află într-o situație medicală care nu îi permite să exercite funcția de control asupra activităților reprezentantului. În acest context, controlul acestuia trebuie să se facă prin intermediul altor persoane/instituții. Va fi vorba despre un control a posteriori, care va diferi în funcție de măsura concretă adusă în discuție.

Astfel, dacă luăm ca exemplu măsura tutelei speciale sau a consilierii judiciare, funcția de control este prevăzută de lege în sarcina instanței de tutelă. Un prim filtru de control este cel aplicat de această instanță la momentul numirii reprezentantului. În concret, aceasta trebuie să verifice dacă cel ce dorește să fie reprezentant nu se încadrează în situațiile prevăzute de art. 113 C. civ. și dacă nu există alte impedimente. Instanța va putea fi ajutată în acest sens și de așa-numita „persoană de încredere” care-l poate asista pe cel împotriva căruia s-a formulat acțiunea în fața judecătorului¹³. Pe de altă parte, legea reglementează obligația dării de seamă a reprezentantului cu privire la activitatea desfășurată dar și posibilitatea altor persoane de a sesiza instanța cu privire la conduita reprezentantului. În aceste cazuri,

---

¹⁰ Aceste măsuri sunt: tutela specială, consilierea judiciară, curatela. În această privință, în doctrină s-a arătat că trebuie deosebite măsurile de ocrotire propriu-zise de alte măsuri cu rol de protecție, propunându-se drept criteriu de distincție efectul pe care măsurile îl au asupra capacității de exercițiu. A se vedea C.C. Botu, *O nuanță de gri... op. cit.*, p. 77.

¹¹ Conform noi paradigme din materia ocrotirii persoanei, adusă prin Legea nr. 140/2022, odată cu instituirea unei măsuri de ocrotire, chiar dacă discutăm despre tutela specială, lipsirea celui ocrotit de capacitate de exercițiu nu mai este un efect automat. Întinderea restricțiilor capacității de exercițiu va trebui, *de lege lata*, stabilită de către judecătorul investit să soluționeze o cerere având ca obiect luarea unei astfel de măsuri. Vezi în acest sens art. 170 alin. (1) teza I C. civ. [Prin hotărârea prin care a fost luată măsura de ocrotire, instanța de tutelă numește persoana care va exercita funcția de tutore de la data rămânerii definitive a hotărârii].

¹² În acest sens, fac trimitere la art. 26 din Legea nr. 140/2022, care prevede următoarele: „dispozițiile art. 118 alin. (2) și ale art. 170 alin. (3) din Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată, cu modificările ulterioare, astfel cum au fost reglementate, respectiv modificate prin prezenta lege, vor intra în vigoare la data care va fi prevăzută de legea specială privind reprezentantul personal”.

¹³ Art. 940 alin. (4) C. pr. civ. [La ascultarea celui a cărui ocrotire se solicită poate fi de față o persoană de încredere.]. Fără doar și poate, instanța va trebui să verifice în prealabil dacă persoana respectivă chiar este o „persoană de încredere” și nu doar un interpus al reclamantului.

dacă se constată un comportament contrar scopului funcției sale, pe lângă sancțiunile pecuniare aplicate pentru repararea prejudiciilor, instanța ar trebui să fie dispună și înlocuirea lui din funcție.

Și dacă în discuție este activitatea derulată de un reprezentant desemnat în baza legii speciale, controlul atribuțiilor sale va fi tot a posteriori. De această dată, este posibil să nu se mai pună decât problema unor sancțiuni pecuniare, având în vedere că reprezentarea este circumscrisă perioadei necesare parcurgerii procedurii medicale. Referitor la întinderea despăgubirilor, vor trebui luați în considerare și cel puțin alți doi factori: (i) justetea deciziei luate de reprezentant și (ii) corectitudinea procedurilor medicale.